

VERBINTENISSENRECHT

Prof. Dr. Ignace Claeys
UGent Faculteit Rechten en Criminologie

Cursus

Editie 14

1^e Bachelor of Laws met fragmenten uit andere bronnen (editie 6)

Academiejaar 2019-20 (2^e semester)

INHOUDSTAFEL

DEEL I. INLEIDING	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 1. SITUERING VAN HET VERBINTENISSENRECHT	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 2. BRONNEN VAN HET VERBINTENISSENRECHT	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 3. VERBINTENIS: BEGRIP EN INDELINGEN	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 4. BEGINSELEN, OPENBARE ORDE EN GRONDRECHTEN	Error! Bookmark not defined.
§ 1. Richtinggevende beginselen	Error! Bookmark not defined.
§ 2. Algemene rechtsbeginselen.....	Error! Bookmark not defined.
I. Fraus omnia corrumpit.....	Error! Bookmark not defined.
II. Verbod van rechtsmisbruik	Error! Bookmark not defined.
III. Verbod van wetsontduiking	Error! Bookmark not defined.
§ 3. Openbare orde.....	Error! Bookmark not defined.
§ 4. Doorwerking van grondrechten	Error! Bookmark not defined.
DEEL II. OVEREENKOMSTEN	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 1. HET LEVEN VAN EEN CONTRACT: OVERZICHT	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 2. DIVERSE CATEGORIEËN VAN OVEREENKOMSTEN	Error! Bookmark not defined.
§ 1. Benoemde, onbenoemde of gemengde overeenkomsten.....	Error! Bookmark not defined.
§ 2. Eenzijdige of wederkerige overeenkomsten	Error! Bookmark not defined.
§ 3. Overeenkomsten om niet of onder bezwarende titel	Error! Bookmark not defined.
§ 4. Vergeldende of aleatoire overeenkomsten	Error! Bookmark not defined.
§ 5. Consensuele, zakelijke of formele overeenkomsten	Error! Bookmark not defined.
§ 6. Overeenkomsten intuitu personae of intuitu pecuniae ...	Error! Bookmark not defined.
§ 7. Twee- of meerpartijenovereenkomsten.....	Error! Bookmark not defined.
§ 8. Overeenkomst met doorlopende of opeenvolgende prestaties of aflopende/ogenblikkelijke overeenkomsten	Error! Bookmark not defined.
§ 9. Overeenkomsten van bepaalde of onbepaalde duur	Error! Bookmark not defined.
§ 10. Standaardbedingen of toetredingsovereenkomsten, dan wel individueel onderhandelde overeenkomsten	Error! Bookmark not defined.
§ 11. Overeenkomsten tussen een onderneming en een consument (consumentencontracten), overeenkomsten tussen ondernemingen (ondernemingscontracten) en andere.....	Error! Bookmark not defined.

- § 12. Op afstand dan wel in fysieke aanwezigheid van de contractpartijen gesloten overeenkomsten **Error! Bookmark not defined.**
- § 13. Samenhangende overeenkomsten **Error! Bookmark not defined.**
- § 14. Privaatrechtelijke en publiekrechtelijke overeenkomsten **Error! Bookmark not defined.**
- § 15. Vermogensrechtelijke en andere privaatrechtelijke overeenkomsten **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 3. TOTSTANDKOMING VAN OVEREENKOMSTEN **Error! Bookmark not defined.**

§ 1. CONTRACTVRIJHEID EN VERBINDENDE KRACHT VAN OVEREENKOMSTEN **Error! Bookmark not defined.**

- I. Contractvrijheid..... **Error! Bookmark not defined.**
 - A. Materiële en formele contractvrijheid **Error! Bookmark not defined.**
 - B. Beperkingen op het principe van de materiële contractvrijheid **Error! Bookmark not defined.**
 - 1) Louter dwingend recht, openbare orde en goede zeden **Error! Bookmark not defined.**
 - 2) Doorwerking van grondrechten..... **Error! Bookmark not defined.**
 - 3) Algemene zorgvuldigheid, verbod van rechtsmisbruik of goede trouw? **Error! Bookmark not defined.**
 - C. Beperkingen op het principe van de formele contractvrijheid **Error! Bookmark not defined.**
- II. Verbindende kracht van overeenkomsten – wilsautonomie? **Error! Bookmark not defined.**

§ 2. BEDOELING OM ZICH TE VERBINDEN OF ANDERE RECHTSGEVOLGEN TE CREËREN..... **Error! Bookmark not defined.**

§ 3. WILSOVEREENSTEMMING VIA AANBOD EN AANVAARDING **Error! Bookmark not defined.**

- I. Wilsovereenstemming **Error! Bookmark not defined.**
- II. Aanbod en aanvaarding..... **Error! Bookmark not defined.**

§ 4. VOORAFGAANDE ONDERHANDELINGEN **Error! Bookmark not defined.**

- I. Buitencontractuele aansprakelijkheid wegens het afbreken van onderhandelingen of verkeerde of onvoldoende informatieverstrekking..... **Error! Bookmark not defined.**
- II. Afspraken tijdens de onderhandelingen, voorcontracten en raamcontracten . **Error! Bookmark not defined.**

§ 5. ALGEMENE VOORWAARDEN OF STANDAARDBEDINGEN **Error! Bookmark not defined.**

- A. Begrip..... **Error! Bookmark not defined.**
- B. Vereisten voor de toepasselijkheid van standaardbedingen **Error! Bookmark not defined.**
- C. Gemeenrechtelijke interpretatieregel **Error! Bookmark not defined.**

D.	Gemeenrechtelijke geldigheidsbeperkingen en rechtsmisbruik.....	Error!
	Bookmark not defined.	
HOOFDSTUK 4. GELDIGHEID VAN OVEREENKOMSTEN		
§ 1.	GELDIGHEIDSVoorwaarden.....	Error! Bookmark not defined.
I.	VOLWAARDIGE WIL/TOESTEMMING VAN ELKE PARTIJ	Error! Bookmark not defined.
	defined.	
A.	Afwezigheid van vrije en bewuste wil.....	Error! Bookmark not defined.
B.	Wilsgebreken	Error! Bookmark not defined.
(a)	Gemeen recht inzake wilsgebreken.....	Error! Bookmark not defined.
1)	Bedrog.....	Error! Bookmark not defined.
2)	Geweld	Error! Bookmark not defined.
3)	Dwaling.....	Error! Bookmark not defined.
(b)	Contractualisering van wilsgebreken?	Error! Bookmark not defined.
II.	RECHTS- EN HANDELINGSBEKWAAMHEID	Error! Bookmark not defined.
III.	VOORWERP	Error! Bookmark not defined.
IV.	OORZAAK.....	Error! Bookmark not defined.
A.	Het oorzaakvereiste	Error! Bookmark not defined.
B.	Abstracte verbintenissen	Error! Bookmark not defined.
C.	Controle op de gelijkwaardigheid van prestaties?	Error! Bookmark not defined.
	defined.	
§ 2.	SANCTIE: NIETIGVERKLARING	Error! Bookmark not defined.
§ 3.	VERVAL OF CADUCITE	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 5. INHOUD EN WERKING VAN CONTRACTUELE VERBINTENISSEN		
TUSSEN PARTIJEN.....		
§ 1.	GEVOLGEN TUSSEN PARTIJEN	Error! Bookmark not defined.
A.	Verbindende kracht	Error! Bookmark not defined.
B.	Interpretatie	Error! Bookmark not defined.
C.	Aanvulling.....	Error! Bookmark not defined.
D.	Matiging.....	Error! Bookmark not defined.
§ 2.	INHOUDELIJKE CONTROLE OP BEDINGEN	Error! Bookmark not defined.
§ 3.	DUUR EN OPZEGGING VAN DE OVEREENKOMST	Error! Bookmark not defined.
A.	Wederzijdse opzegging	Error! Bookmark not defined.
B.	Eenzijdige opzegging	Error! Bookmark not defined.
C.	Contractualisering van de opzeggingsbevoegdheid	Error! Bookmark not defined.
	defined.	
HOOFDSTUK 6. NIET-NAKOMING: OVERMACHT OF CONTRACTUELE		
AANSPRAKELIJKHEID WEGENS WANPRESTATIE? GEVOLGEN?.....		
	Error!	
	Bookmark not defined.	
§ 1.	IN PRINCIPE GEEN BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID	Error!
	Bookmark not defined.	
§ 2.	CONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID WEGENS WANPRESTATIE OF	
	OVERMACHT?.....	Error! Bookmark not defined.

- I. Toerekeningsvatbaarheid van de schuldenaar **Error! Bookmark not defined.**
- II. Contractuele verbintenis **Error! Bookmark not defined.**
- III. Toerekenbare niet-nakoming van een verbintenis **Error! Bookmark not defined.**
- IV. Gebeurtenissen in de uitvoering van de overeenkomst: overmacht en imprevisieer **Error! Bookmark not defined.**
 - A. Overmacht: algemeen **Error! Bookmark not defined.**
 - B. Fout van een hulppersoon geen overmacht..... **Error! Bookmark not defined.**
 - C. Risicoleer bij overmacht **Error! Bookmark not defined.**
 - D. Gewijzigde omstandigheden: de imprevisieer **Error! Bookmark not defined.**
- § 3. INGEBREKESTELLING **Error! Bookmark not defined.**
- § 4. SANCTIES **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Keuzerecht van de schuldeiser: beginsel en uitzonderingen **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Gemeenrechtelijke sancties..... **Error! Bookmark not defined.**
 - 1. Uitvoering in natura **Error! Bookmark not defined.**
 - (a) uitvoering in natura door de schuldenaar..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (b) uitvoering in natura door de schuldeiser of een derde **Error! Bookmark not defined.**
 - 2. Herstel in natura dan wel vervangende schadevergoeding **Error! Bookmark not defined.**
 - (a) algemene regel..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (b) bijzondere regels t.a.v. vertraging in de nakoming van geldschulden .. **Error! Bookmark not defined.**
 - 3. Opschortingsrechten: exceptie van niet-nakoming en retentierecht..... **Error! Bookmark not defined.**
 - 4. Ontbinding met bijkomende schadevergoeding **Error! Bookmark not defined.**
 - (a) principe: gerechtelijke ontbinding..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (b) uitzondering van buitengerechtelijke ontbinding of louter anticiperen van een latere gerechtelijke ontbinding? **Error! Bookmark not defined.**
 - (c) desgevallend met bijkomende schadevergoeding **Error! Bookmark not defined.**
 - III. Bijzondere regelingen..... **Error! Bookmark not defined.**
 - IV. Contractualisering van sancties..... **Error! Bookmark not defined.**
 - 1. Schadebedingen **Error! Bookmark not defined.**
 - (a) Begrip..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (b) Functie **Error! Bookmark not defined.**
 - (c) Bescherming van de schuldenaar tegen overdreven strafbedingen..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (i) gemeen recht **Error! Bookmark not defined.**
 - (ii) bijzondere wetgeving **Error! Bookmark not defined.**

- (d) Bescherming van de schuldeiser **Error! Bookmark not defined.**
- (e) Rentebedingen **Error! Bookmark not defined.**
- (f) Cumul van schadebedingen **Error! Bookmark not defined.**
- (g) Verhouding met gemeenrechtelijke sancties **Error! Bookmark not defined.**
- 2. Exoneratiebedingen **Error! Bookmark not defined.**
 - (a) Begrip..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (b) Geldigheidsbeperkingen..... **Error! Bookmark not defined.**
 - (c) Interpretatieregels **Error! Bookmark not defined.**
- 3. Vrijwaringsbedingen **Error! Bookmark not defined.**
- 4. Uitdrukkelijk ontbindend beding..... **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 7. WERKING VAN CONTRACTUELE VERBINTENISSEN TEN AANZIEN VAN DERDEN..... **Error! Bookmark not defined.**

- § 1. PARTIJEN..... **Error! Bookmark not defined.**
 - A. Partij versus derde..... **Error! Bookmark not defined.**
 - B. Algemene rechtsopvolging..... **Error! Bookmark not defined.**
 - C. Vertegenwoordiging..... **Error! Bookmark not defined.**
 - D. Contractoetreding **Error! Bookmark not defined.**
- § 2. DE BEGINSELEN VAN RELATIVITEIT EN TEGENWERPELIJKHEID 8
 - I. Relativiteit 8
 - II. Tegenwerpelijheid 8
 - III. Tegenwerpelijheid in het nadeel van derden: derdemedeplichtigheid aan contractbreuk 10
 - IV. Tegenwerpelijheid in het voordeel van derden: verhoogde algemene zorgvuldigheidsplicht..... 12
- § 3. UITZONDERINGEN OP DE RELATIVITEIT 13
 - I. Derdenbeding 14
 - II. Rechtstreekse vordering 16
 - III. Accessoriumtheorie 19
 - IV. Zijdelingse vordering 22
 - V. Sterkmaking 23
- § 4. UITZONDERINGEN OP DE TEGENWERPELIJKHEID..... 23
 - I. Pauliaanse rechtsvordering **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Veinzing of simulatie..... **Error! Bookmark not defined.**

DEEL III. VERBINTENIS UIT AANSPRAKELIJKHEID VOOR ONRECHTMATIGE OF RECHTMATIGE DAAD **Error! Bookmark not defined.**

DEEL IV. RECHTMATIG VERTROUWEN ALS AUTONOME BRON VAN VERBINTENISSEN? **Error! Bookmark not defined.**

DEEL V. EENZIJDIGE BELOFTE OF WILSUITING **Error! Bookmark not defined.**

DEEL VI. ONVERSCHULDIGDE BETALING **Error! Bookmark not defined.**

DEEL VII. ONGERECHTVAARDIGDE VERRIJKING **Error! Bookmark not defined.**

DEEL VIII. ZAAKWAARNEMING **Error! Bookmark not defined.**

DEEL IX. RECHTSREGELS VERBONDEN AAN VERBINTENISSEN**Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 1. MODALITEITEN VAN TERMIJN EN VOORWAARDE **Error! Bookmark not defined.**

- § 1. Begrip..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 2. Werking van de termijn..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 3. Werking van de voorwaarde..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 4. Geldigheidsbeperkingen t.a.v. voorwaarden..... **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 2. MODALITEITEN WEGENS PLURALITEIT VAN SCHULDENAREN **Error! Bookmark not defined.**

- § 1. Vier categorieën: de basisregel en de drie uitzonderingen **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Basisregel: deelbare verbintenissen..... **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Eerste uitzondering: ondeelbare verbintenissen **Error! Bookmark not defined.**
 - III. Tweede uitzondering: hoofdelijke of solidaire verbintenissen **Error! Bookmark not defined.**
 - IV. Derde uitzondering: in solidum verbintenissen **Error! Bookmark not defined.**
- § 2. Rechtsgevolgen van de drie uitzonderingscategorieën **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 3. MODALITEITEN M.B.T. HET VOORWERP VAN DE VERBINTENIS **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 4. OVERDRACHT VAN VERBINTENISSEN EN DELEGATIE **Error! Bookmark not defined.**

- § 1. Cessie van schuldvordering..... **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Principe..... **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Totstandkoming en tegenwerpelijkeid..... **Error! Bookmark not defined.**
 - III. Gevolgen van cessie..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 2. Een bijkomende of nieuwe schuldenaar: delegatie, novatie door wijziging van schuldenaar en cessie van schuld..... **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Drie rechtsfiguren..... **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Delegatie..... **Error! Bookmark not defined.**
 - III. Delegatie, cessie of novatie?..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 3. Cessie van contract..... **Error! Bookmark not defined.**

HOOFDSTUK 5. UITDOVING VAN DE VERBINTENIS OF VAN DE RECHTSVORDERING **Error! Bookmark not defined.**

- § 1. Uitdoving van verbintenis door betaling, al dan niet met subrogatie..... **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Betaling..... **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Betaling door een derde met subrogatie..... **Error! Bookmark not defined.**
- § 2. Uitdoving van verbintenis door schuldvergelijking.. **Error! Bookmark not defined.**
 - I. Wettelijke compensatie..... **Error! Bookmark not defined.**
 - II. Gerechtelijke compensatie..... **Error! Bookmark not defined.**
 - III. Conventionele compensatie..... **Error! Bookmark not defined.**

§ 3.	Uitdoving van verbintenis door schuldvernieuwing.	Error! Bookmark not defined.
§ 4.	Uitdoving van de verbintenis door schuldvermenging	Error! Bookmark not defined.
§ 5.	Uitdoving van verbintenis door schuldkwijtschelding en door afstand van recht	Error! Bookmark not defined.
§ 6.	Uitdoving van de rechtsvordering door bevrijdende verjaring	Error! Bookmark not defined.
I.	Begrip, verantwoording en aard.....	Error! Bookmark not defined.
II.	Telkens vier vragen	Error! Bookmark not defined.
III.	Gemeenrechtelijke verjaringsregels.....	Error! Bookmark not defined.
IV.	Toetsing van verjaringsregels aan de Grondwet, het EVRM en het Unierecht	Error! Bookmark not defined.
V.	Gemeenrechtelijke verlengingsgronden	Error! Bookmark not defined.
VI.	Specifieke verjaringsregels.....	Error! Bookmark not defined.
HOOFDSTUK 6. BEWIJS.....		Error! Bookmark not defined.
§ 1.	Begrip en aard van de civielrechtelijke bewijsregels en onderscheid met strafrechtelijke bewijsregels	Error! Bookmark not defined.
§ 2.	Het gereguleerd bewijssysteem	Error! Bookmark not defined.
§ 3.	Bewijslast en bewijsstandaard	Error! Bookmark not defined.
§ 4.	Bewijsmiddelen.....	Error! Bookmark not defined.
I.	Geschreven bewijs of geschrift, in het bijzonder akten	Error! Bookmark not defined.
a)	Akte en handtekening.....	Error! Bookmark not defined.
b)	Onderhandse en authentieke akte – begrip en vormvereisten.....	Error! Bookmark not defined.
c)	Wettelijke bewijswaarde van de akte	Error! Bookmark not defined.
d)	Andere geschriften	Error! Bookmark not defined.
II.	Getuigen en vermoedens	Error! Bookmark not defined.
III.	Bekentenis	Error! Bookmark not defined.
IV.	Eed	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 1 – Woordenlijst Nederlands / Frans		Error! Bookmark not defined.
Bijlage 2 – Latijnse begrippen en adagia.....		Error! Bookmark not defined.
Bijlage 3 – Belangrijkste afkortingen		Error! Bookmark not defined.

§ 2. DE BEGINSELEN VAN RELATIVITEIT EN TEGENWERPELIJKHEID

I. Relativiteit

1. RELATIVITEIT – In principe geldt een overeenkomst enkel tussen de contractpartijen – *inter partes* - en niet ten aanzien van derden (dit zijn niet-contractpartijen) (art. 1165 oud BW; zie ook art. 1119 oud BW). Dit is het principe van de relativiteit of betrekkelijkheid van contracten: *res inter alios acta aliis neque prodesse neque nocere potest* (of verkort: *res inter alios acta*). Er wordt ook wel eens gezegd dat alleen de contractpartijen door de interne gevolgen van een overeenkomst zijn gebonden¹.

- Enerzijds houdt dit beginsel in dat een derde de nakoming van andermans contractuele verbintenissen niet kan vorderen. Een overeenkomst strekt in principe immers niet tot voordeel van derden, in de zin dat derden op grond van die overeenkomst geen schuldeiser van andermans contractuele verbintenissen kunnen worden (behoudens in geval van een derdenbeding, zie infra nr. 9 e.v.).
- Anderzijds houdt dit beginsel in dat een derde niet op grond van andermans overeenkomst kan worden gedwongen om de eruit voortvloeiende verbintenissen na te komen.² Een overeenkomst strekt immers niet tot nadeel van derden, in de zin dat derden op grond van die overeenkomst geen schuldenaar van andermans contractuele verbintenissen kunnen worden.

Dit impliceert onder meer dat rechtsopvolgers ten bijzondere titel (zoals een koper of een begiftigde van een goed) in principe niet gehouden zijn door de verbintenissen die door de rechtsvoorganger met betrekking tot dat goed zijn aangegaan (in tegenstelling tot de zakelijke rechten die een goed bezwaren: zij gaan mee over op de rechtsopvolger ten bijzondere titel).

Hoe essentieel de relativiteit voor onze samenleving ook is, volgens het Hof van Cassatie zou het beginsel van de relativiteit niet de openbare orde raken...³

II. Tegenwerpelijkheid

¹ Voor een toepassing in een situatie van hoofd- en onderaanneming: Cass. 2 november 2018, AR C.17.0309.N, concl. adv.-gen. R. MORTIER (bij de begroting van de schadevergoeding verschuldigd door de onderaannemer aan de hoofdaannemer is de rechter niet gebonden aan de formule van begroting van de schadevergoeding verschuldigd door de hoofdaannemer aan de opdrachtgever).

² Voor een illustratie m.b.t. exoneratiebedingen, zie Cass. 4 oktober 2010, AR C.09.0632.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20101004-1 (Veolia-arrest).

³ Cass. 4 mei 2018, AR C.16.0145.F.

2. TEGENWERPELIJKHEID IN PRINCIPE ZONDER VERDERE FORMALITEITEN – Dat een overeenkomst enkel bindend is voor partijen, betekent niet dat ze geen gevolgen voor derden kan hebben.⁴ Overeenkomsten hebben namelijk ook externe gevolgen, die derden moeten eerbiedigen of waarop ze zich kunnen beroepen. Dit is het principe van de tegenwerpelijkheid of tegenstelbaarheid van overeenkomsten.⁵

- Enerzijds betekent dit beginsel dat derden het bestaan van overeenkomsten, alsook de gevolgen die een overeenkomst tussen contractpartijen teweegbrengt, moeten erkennen en ermee rekening moeten houden, ook al betekent dit een beperking van hun vrijheid.⁶
- Anderzijds betekent het dat derden zich – in hun voordeel – op het bestaan van de overeenkomst en op de gevolgen die een overeenkomst tussen contractpartijen teweegbrengt, kunnen beroepen.⁷

De tegenwerpelijkheid van een overeenkomst kan m.a.w. zowel in het nadeel als in het voordeel van een derde spelen.⁸ De theorie van de derdemedeplichtigheid aan contractbreuk (III) en de verhoogde algemene zorgvuldigheidsplicht (IV) zijn de twee belangrijkste illustraties die verder meer in detail worden behandeld (zie ook supra).

3. TEGENWERPELIJKHEIDSFORMALITEITEN – Voor de tegenwerpelijkheid van bepaalde types van overeenkomsten zijn formaliteiten ten aanzien van bepaalde derden voorgeschreven. In de mate dat aan die formaliteiten niet is voldaan, moeten bepaalde categorieën van derden er in de door de wet bepaalde mate geen rekening mee houden.

Verderop worden de formaliteiten van cessie van schuldvorderingen besproken (zie infra nr. **Error! Reference source not found.**).

Wanneer een contractuele verbintenis de overdracht van eigendom van een onroerend goed (of de aanwijzing van een onroerend zakelijk recht andere dan voorrechten en hypotheken) inhoudt, dan is die overdracht aan derden te goeder trouw (“*derden die zonder bedrog*

⁴ Zie bijv. Cass. 28 maart 2019, AR C.18.0272.F, concl. adv.-gen. T. Werquin.

⁵ Door het Hof van Cassatie voor het eerst aanvaard in Cass. 27 mei 1909, *Pas.* 1909, I, 272 (boswachtersarrest).

⁶ Een huurovereenkomst is aldus ten aanzien van derden tegenwerpelijk, zonder dat een akte moet voorliggen of de akte moet geregistreerd zijn, aldus Cass. 11 juni 1982, AR 3068-3291-3441.

⁷ Voor een mooie illustratie in een context van hoofd- en onderaanneming: Cass. 23 oktober 1984, AR 5300, *Arr.Cass.* 1987, nr. 110 (vergelijk met Cass. 2 november 2018, AR C.17.0309.N, concl. adv.-gen. R. MORTIER).

⁸ Voor illustraties van het onderscheid tussen relativiteit en tegenwerpelijkheid, zie I. CLAEYS, *Samenhangende overeenkomsten*, p. 120 e.v. In het bijzonder Cass. 23 oktober 1987, *Arr. Cass.* 1987-88, 228 (schadebeding in contract tussen hoofdaannemer en opdrachtgever – vrijwaring tegen onderaannemer: de rechter mag bij de begroting van de schade van de hoofdaannemer rekening houden met de feitelijke weerslag van de tekortkoming van de onderaannemer op de hoofdovereenkomst, namelijk de erin voorziene forfaitaire vergoeding die de hoofdaannemer in dat geval verschuldigd is); te vergelijken met Cass. 2 november 2018, AR C.17.0309.N, andersluidende concl. R. Mortier (de rechter is niet gebonden aan de begroting van schadevergoeding wegens wanprestatie in de hoofdaannemingsovereenkomst, wanneer hij de schadevergoeding begroot die de onderaannemer wegens wanprestatie verschuldigd is jegens de hoofdaannemer).

gecontracteerd hebben”) met een concurrerend recht slechts tegenwerpelijk indien de akte in de registers van de Algemene Administratie van de Patrimoniumadministratie (vroeger de hypotheekbewaarder) is overgeschreven (art. 1, lid 1 Hyp.W. – art. 3.30, §1, 1° en §2 BW).

Die formaliteit voor de tegenwerpelijkheid van de overeenkomst aan derden geldt ook voor onder meer huurcontracten die voor een duur van meer dan 9 jaar zijn aangegaan (art. 1, lid 2 Hyp.W. – art. 3.30, 6° BW).

Zonder overschrijving is de overeenkomst weliswaar niet tegenwerpelijk aan derden te goeder trouw met een concurrerend recht, maar tussen partijen (*inter partes*) is ze als consensueel contract wel geldig tot stand gekomen.

4. CONFLICT BIJ OVEREENKOMSTEN M.B.T. DEZELFDE GOEDEREN – Indien een persoon zijn goed aan twee verschillende personen verkoopt, dan rijst de vraag wie van hen de voorrang krijgt.

Wat onroerende goederen betreft (art. 1140 oud BW en art. 1 Hyp.W. / art. 3.30 §1 BW), krijgt degene die te goeder trouw is, de voorrang en moet degene die van de voorgaande overdracht al op de hoogte was, het onderspit delven. Indien beide te goeder trouw zijn, gaat de voorkeur naar degene wiens akte als eerste in de registers van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie (de vroegere hypotheekbewaarder) werd overgeschreven, ook al is zijn overeenkomst van een latere datum.

Ook wat roerende goederen betreft, gaat de voorkeur naar degene die te goeder trouw handelde (in de subjectieve zin van het woord – zie supra). Indien beide te goeder trouw zijn, gaat de voorkeur naar degene die eerst in bezit van het goed is gekomen, ook al is diens overeenkomst van een latere datum (art. 1141 oud BW).

III. Tegenwerpelijkheid in het nadeel van derden: derdemedeplichtigheid aan contractbreuk

5. DERDEMEDEPLICHTIGHEID: AANSPRAKELIJKHEID VAN DERDE TEGENOVER CONTRACTANT – De tegenwerpelijkheid van een overeenkomst is onder meer van belang voor de leer van de derdemedeplichtigheid aan contractbreuk.

Op grond van die leer kan een derde buitencontractueel aansprakelijk worden gesteld omdat hij medeplichtig is aan de schending van andermans contractuele verbintenissen. Wanneer bijvoorbeeld een partij (A) zich op geldige wijze⁹ tot een exclusieve afname van een bepaald soort van producten bij haar medecontractant (B) verbindt en desondanks met een derde (C)

⁹ Vooral het mededingingsrecht kan de geldigheid van een exclusieve afnameovereenkomst in het gedrang brengen.

een overeenkomst sluit om dezelfde soort van producten bij die derde-medecontractant (C) af te nemen, dan rijst de vraag in welke mate en op welke grondslag C ten aanzien van B aansprakelijk is (A is uiteraard contractueel aansprakelijk voor zijn wanprestatie ten opzichte van B).

C kan door B niet op grond van een wanprestatie worden aangesproken, omdat er tussen hen geen contractuele band bestaat.

Hij kan echter door B, de benadeelde contractpartij, op grond van art. 1382-1383 oud BW (buitencontractuele aansprakelijkheid) worden aangesproken indien kan worden aangetoond dat

- 1) A door een geldige verbintenis ten aanzien van B is verbonden,¹⁰
- 2) A die verbintenis niet is nagekomen en die niet-nakoming aan hem toerekenbaar is (wanprestatie),
- 3) C de verbintenis kende of redelijkerwijze behoorde te kennen,
- 4) C aan de wanprestatie van A heeft deelgenomen of zijn actieve medewerking eraan heeft verleend. Loutere kennis van de verbintenis volstaat dus niet. B moet wel niet aantonen dat C de intentie had om te schaden.

De aansprakelijkheid van de derde-medecontractant (C) ten aanzien van B zou niet mogelijk zijn indien hij het bestaan van de overeenkomst en de gevolgen die ze tussen die contractpartijen heeft, niet zou moeten eerbiedigen.

De voorwaarden van samenloop van contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid gelden niet, zodat de aansprakelijkheidsvordering geen betrekking moet hebben op andere schade dan deze die uit de wanprestatie voortvloeit.¹¹

6. SANCTIE – Schadeherstel op grond van derdemedeplechtigheid gebeurt doorgaans in geldelijke vorm (wat meteen ook het bewijs van schade en causaal verband veronderstelt). De benadeelde kan aanspraak maken op de vergoeding van het verlies van de voordelen die hij zou hebben verkregen bij ontstentenis van de wanprestatie van de medecontractant waaraan de derde medeplechtig is.¹²

Volgens het Hof van Cassatie kan het echter ook *in natura* gebeuren, namelijk door de nietigverklaring van de overeenkomst tussen A en C, althans indien die beide contractpartijen (dus ook A) in het geding betrokken zijn.¹³

¹⁰ Zie het speelautomatengeval van Cass. 29 juni 2012, AR C.11.0522.F, http://jre.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20120629-2.

¹¹ Cass. 12 oktober 2012, AR C.11.0692.N, concl. adv.-gen. G. Dubrulle, http://jre.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20121012-3.

¹² Cass. 19 december 2019, AR C.19.0167.N (leasing).

¹³ Bijvoorbeeld in geval van miskenning van een voorkeurrecht, althans indien de verkoper in het geding is betrokken, Cass. 27 april 2006, AR C.04.0591.N, http://jre.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-

IV. Tegenwerpelijkheid in het voordeel van derden: verhoogde algemene zorgvuldigheidsplicht

7. CO-EXISTENTIE VAN CONTRACTUELE EN BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID – De tegenstelbaarheid van overeenkomsten is ook van belang om een derde (C) toe te laten een persoon (A) aansprakelijk te stellen voor feiten die tegelijk als een wanprestatie van A tegenover zijn medecontractant (B) zijn te kwalificeren.

Dit is een andere illustratie van co-existentie van contractuele en buitencontractuele aansprakelijkheid¹⁴, omdat A op grond van eenzelfde feitencomplex niet alleen tegenover zijn medecontractant (B) contractueel aansprakelijk is, maar hij ook buitencontractueel aansprakelijk is tegenover een derde (C), die door dezelfde feiten schade heeft geleden.

Opdat een tegenover een medecontractant begane contractuele fout tegelijk een buitencontractuele fout tegenover een derde is, moet, gelet op de relativiteit van contracten, worden vastgesteld dat *“die tekortkoming aan de contractuele verplichtingen terzelfder tijd en los van het contract schending oplevert van de voor eenieder geldende algemene zorgvuldigheidsverplichting”*.¹⁵ De schadelijder moet m.a.w. aantonen dat een bepaalde gedraging van de aansprakelijke niet alleen een contractuele fout, maar ook een buitencontractuele fout is.

Een typevoorbeeld is het geval waarbij een onderneming een overeenkomst sluit met de eigenaar van een appartementsgebouw om de lift in dat gebouw op regelmatige tijdstippen te onderhouden, maar haar onderhoudsverbintenis niet zorgvuldig nakomt. Wanneer de lift niet functioneert en een derde (bijvoorbeeld een bezoeker bij de huurder van een appartement) daardoor schade lijdt, is de onderneming niet alleen op grond van een wanprestatie tegenover de eigenaar aansprakelijk. De onderneming is tevens tegenover de derde aansprakelijk indien het slechte onderhoud in de gegeven omstandigheden tegelijk een buitencontractuele fout is. Door het sluiten van de onderhoudsovereenkomst verhoogt de zorgvuldigheid waartoe de onderneming gehouden is, omdat ze in de concrete omstandigheden ook rekening dient te houden met de belangen (veiligheid) van de liftgebruikers.

Het aangaan van een contractuele verbintenis kan dus ook in buitencontractuele verhoudingen gevolgen hebben omdat de contractant bij het uitvoeren van zijn contractuele verbintenissen niet alleen rekening moet houden met de belangen van zijn contractpartij, maar ook met derden wiens belangen op voorzienbare wijze met de uitvoering van de overeenkomst

[20060427-5](#).

¹⁴ Een andere illustratie van co-existentie is de eerder besproken derdemedeplechtigheid aan contractbreuk: in dat geval heeft een contractant twee aanspreekmogelijkheden: een contractuele vordering tegen zijn medecontractant en een buitencontractuele vordering tegen een derde.

¹⁵ O.m. Cass. 20 juni 1997, *Arr. Cass.* 1997, 673.

verbonden zijn. In die zin kan het aangaan van een contractuele verbintenis de algemene zorgvuldigheidsplicht van art. 1382-1383 oud BW verhogen.¹⁶

De restrictieve voorwaarden van de samenloop zijn echter niet zomaar van toepassing op dit type van situaties van co-existentie.¹⁷

§ 3. UITZONDERINGEN OP DE RELATIVITEIT

8. OVERZICHT – Naar Belgisch recht kan een derde op grond van andermans overeenkomst nooit schuldenaar worden.

Uitzonderlijk kan een overeenkomst echter tot voordeel van een derde strekken:

- 1) In hun overeenkomst kunnen partijen een derdenbeding (of een beding ten behoeve van een derde) inlassen (art. 1121 oud BW). In het oud BW wordt die rechtsfiguur als een uitzondering op de regel vervat in art. 1119 oud BW geformuleerd.
- 2) Een bijzondere wetsbepaling kan aan een derde een "rechtstreekse vordering" toekennen, zodat hij een aanspraak op grond van andermans overeenkomst kan laten gelden, hoewel hij er geen partij bij is.¹⁸
- 3) Op grond van de "accessoriumtheorie" komen aan rechtsopvolgers onder bijzondere titel (bijvoorbeeld een koper van een goed) bepaalde rechten van hun rechtsvoorganger met betrekking tot bijvoorbeeld die verkochte zaak (bijvoorbeeld een vordering van de verkoper van een zaak wegens verborgen gebreken tegen degene van wie hij zelf het goed heeft gekocht) toe.

In de structuur van het oud BW worden ook de sterkmaking en de zijdelingse vordering als uitzonderingen op de relativiteit van overeenkomsten voorgesteld (art. 1120, als zgn. uitzondering op art. 1119 oud BW, respectievelijk art. 1166 oud BW, als zgn. uitzondering op art. 1165 oud BW). Die zijn evenwel slechts schijnbare uitzonderingen.

¹⁶ Zie voor een recent voorbeeld, Luik 30 september 2005, *JLMB* 2006, 817.

¹⁷ Cass. 21 oktober 2010, AR C.08.0558.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20101021-9, conclusie adv.-gen. A. Henkes (vordering van mede-eigenaar tegen de syndicus die alleen met de vereniging van mede-eigenaars een contract had). Zie ook Cass. 25 oktober 2012, AR C.12.0079.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20121025-9 ("la coexistence" wordt helaas in het Nederlands op verwarrende wijze vertaald met "samenloop").

¹⁸ Cass. 23 maart 2006, AR C.03.0598.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20060323-4 (dood kalf door overvliegen van ballon – geen derdenbeding of rechtstreekse vordering tegen verzekeraar).

I. Derdenbeding

9. BEGRIP – In een overeenkomst kan een contractpartij – de *bedinger* – haar medecontractant – de *belover* – een prestatie ten gunste van een derde – de *derdebegunstigde* – doen beloven (art. 1121 oud BW).

Dergelijk beding noemt men een derdenbeding of een beding ten behoeve/gunste van een derde.

De bedinger bedingt een prestatie van een belover ten behoeve van een derde. Hij kan dit uit vrijgevigheid doen maar dat hoeft niet het geval te zijn. Mogelijks is de belover aan de bedinger iets verschuldigd of wil de bedinger een voorafbestaande schuld t.a.v. de derdebegunstigde doen vereffenen door de belover.¹⁹

10. TOEPASSINGSVOORWAARDEN – Opdat van een werkzaam derdenbeding sprake zou zijn, moeten wel een aantal voorwaarden zijn vervuld:

- 1) Vooreerst moeten belover en bedinger duidelijk en ondubbelzinnig de bedoeling hebben gehad om in het voordeel van een derde te bedingen.²⁰ Het bestaan van een derdenbeding wordt dus niet vermoed, al is een stilzwijgend derdenbeding wel mogelijk.

Daarentegen moeten de contractpartijen in geval van een rechtstreekse vordering die bedoeling niet hebben gehad, omdat het voordeel van de derde dan niet op de bedoeling van contractpartijen, maar op een wetsbepaling is gegrond (zie infra nr. 14 e.v.).

- 2) De hoofdovereenkomst tussen bedinger en belover moet geldig tot stand zijn gekomen, omdat het derdenbeding op die overeenkomst is geënt.
- 3) Overeenkomstig de bewoordingen van art. 1121 oud BW moet het beding de voorwaarde zijn van "*een beding dat [de bedinger] voor zichzelf maakt of van een schenking die [de bedinger] aan een ander doet*". In de rechtspraak is die vereiste evenwel sterk afgezwakt. Het volstaat dat de bedinger een persoonlijk belang bij het derdenbeding heeft, ook al gaat het slechts om een moreel belang.

¹⁹ Wat dit laatste betreft, zie Cass. 30 maart 2009, AR C.07.0557.N, http://jre.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20090330-10.

²⁰ Cass. 27 september 1974, Arr. Cass. 1974-75, 125.

- 4) De belover en de bedinger moeten de bedoeling hebben gehad om met het derdenbeding een nieuw eigen recht aan de derde te geven, dat hij rechtstreeks tegen de belover kan laten gelden.
- 5) De derde moet minstens bepaald of bepaalbaar (bijvoorbeeld verwekt) zijn op het ogenblik dat het beding uitwerking krijgt. Hij moet evenwel niet met naam zijn genoemd in de overeenkomst.²¹

11. HERROEPELIJK? – Eens de derde het derdenbeding (uitdrukkelijk of stilzwijgend) heeft aanvaard, kan de bedinger het niet meer herroepen (art. 1121, zin 2 oud BW).

12. RECHTSGEVOLGEN – Op basis van het derdenbeding krijgt de derde een eigen en rechtstreeks recht tegen de belover.²² Hij kan dan ook de uitvoering – in natura of bij wijze van equivalent – van het derdenbeding vorderen. Hij kan echter niet de ontbinding van de overeenkomst vorderen; dit recht is aan de contractpartijen voorbehouden.

Het recht van de derde is van meet af aan afhankelijk van de hoofdovereenkomst. Dit betekent dat de belover tegen de derde alle verweermiddelen en excepties kan laten gelden, die uit de hoofd- of basisovereenkomst voortvloeien. Zo kan hij opwerpen dat de basisovereenkomst vernietigbaar is of dat de basisovereenkomst ontbonden is omdat de bedinger zijn verbintenissen niet is nagekomen.

Uit zijn eigen wanprestatie kan de belover evenwel geen voordeel halen, zodat hij ten aanzien van de derde gebonden blijft.

De prestatie van de belover komt onmiddellijk in het vermogen van de derde terecht en komt dus niet eerst in het vermogen van de bedinger en vervolgens in het vermogen van de derde terecht. Dit brengt met zich mee dat de schuldeisers van de bedinger geen beslag op de ten gunste van de derde beloofde prestatie van de belover kunnen laten leggen.

Bij gebrek aan de vereiste procesrechtelijke hoedanigheid in de zin van art. 17 Ger.W., kunnen de bedinger of zijn erfgenamen *in hun eigen voordeel* geen aanspraak op de aan de derde beloofde prestaties maken.²³ Ze kunnen wel een vordering tot uitvoering van de beloofde verbintenis *ten voordele van de derdegunstigde* instellen.

13. CONTRACTUELE AARD VAN HET RECHT – Ten slotte is te beklemtonen dat het recht van de derde contractueel en niet buitencontractueel van aard is. Hij put zijn recht immers uit een

²¹ Cass. 25 mei 2018, AR C.17.0082.F.

²² Cass. 16 januari 2006, AR C.04.0302.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20060116-8.

²³ Cass. 16 januari 2006, AR C.04.0302.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20060116-8.

overeenkomst, ook al is hij geen partij bij die overeenkomst.²⁴ Dit is onder meer van belang om de toepasselijke verjaringstermijn te bepalen (zie infra nr. **Error! Reference source not found.-Error! Reference source not found.**).

II. *Rechtstreekse vordering*

14. BEGRIP – In geval van een rechtstreekse vordering bekommt een derde een eigen en rechtstreeks recht op grond van een specifieke wettelijke bepaling. Die rechtstreekse vordering komt aan de derde toe, ook al wordt ze niet uitdrukkelijk in de overeenkomst tussen twee (of meer) andere partijen opgenomen.

Zoals in geval van een zijdelingse vordering (zie infra nr. 21), kan de schuldeiser rechtstreeks de schuldenaar van zijn schuldenaar aanspreken, maar, in tegenstelling tot de zijdelingse vordering, ontsnapt de titularis van een rechtstreekse vordering aan de samenloop met de andere schuldeisers van de eigen schuldenaar. De opbrengst van de rechtstreekse vordering komt derhalve rechtstreeks in het vermogen van de titularis ervan.

15. GEVALLEN – Verschillende wetsbepalingen, zowel in als buiten het oud BW, voorzien in een rechtstreekse vordering. Hierna volgen drie in de praktijk vaak voorkomende rechtstreekse vorderingen.

- 1) In het kader van een hoofd- en onderaanneming heeft de onderaannemer²⁵ een rechtstreekse vordering ten aanzien van de bouwheer/hoofdopdrachtgever tot betaling van het laagste bedrag van i) wat de bouwheer aan de hoofdaannemer is verschuldigd op het ogenblik dat de rechtstreekse vordering door de onderaannemer wordt ingesteld, en ii) wat de hoofdaannemer nog aan de onderaannemer verschuldigd is. Een onderaannemer in tweede graad kan die rechtstreekse vordering tegen de hoofdaannemer laten gelden (art. 1798 lid 2 oud BW). Het is niet vereist dat de schuldvordering van de hoofdaannemer tegen de bouwheer bij het instellen van de rechtstreekse vordering reeds opeisbaar is.²⁶ Beide schuldvorderingen (van de hoofdaannemer tegen de opdrachtgever en van de onderaannemer tegen de hoofdaannemer) moeten met elkaar verband houden, in de zin dat ze betrekking moeten hebben op de werken op de bouwplaats die door de opdrachtgever aan de hoofdaannemer en daarna door de hoofdaannemer aan de onderaannemer zijn toegewezen.²⁷ De bouwheer mag niet meer aan de hoofdaannemer betalen zodra de

²⁴ Cass. 11 december 2003, AR C.01.0206.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20031211-16.

²⁵ Art. 1798, lid 1 oud BW is van toepassing op "*metselaars, timmerlieden, arbeiders, vaklui en onderaannemers gebezigd bij het oprichten van een gebouw of voor andere werken die bij aanneming zijn uitgevoerd*".

²⁶ Cass. 29 oktober 2004, AR C.03.0366.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20041029-4.

²⁷ Cass. 21 december 2001, AR C.00.0180.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20011221-9.

rechtstreekse vordering werd ingesteld. In geval van betwisting tussen de onderaannemer en de hoofdaannemer, heeft de bouwheer krachtens de zekerhedenwet van 11 juli 2013 sinds 1 januari 2018 het recht om het bedrag te storten in de Deposito- en Consignatiekas of op een geblokkeerde rekening op naam van de aannemer en onderaannemer bij een financiële instelling. Hij zal daartoe zelfs verplicht zijn indien hij daartoe schriftelijk door de hoofdaannemer of de onderaannemer wordt verzocht (art. 1798 laatste lid oud BW).

Een rechtstreekse vordering in de omgekeerde zin, namelijk een aansprakelijkheidsvordering van de bouwheer tegen de onderaannemer wegens gebrekkig uitgevoerde werken, bestaat evenwel niet, wat het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel volgens het Grondwettelijk Hof niet miskent.²⁸

- 2) In het kader van een hoofd- en onderlastgeving kan de persoon die door de lasthebber bij de uitvoering van zijn opdracht in zijn plaats is gesteld, door de lastgever rechtstreeks worden aangesproken (art. 1994, lid 2 oud BW). Zoals in het geval van de rechtstreekse vordering van art. 1798 oud BW, geldt de rechtstreekse vordering van art. 1994, lid 2 oud BW naar Belgisch recht slechts in een richting (dus geen vordering van de onderlasthebber tegen de lastgever).
- 3) In het kader van een aansprakelijkheidsverzekering komt aan de benadeelde een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar van de aansprakelijke toe (art. 150 Verzekeringswet)²⁹; hij kan kiezen om de vordering alleen tegen de verzekerde, alleen tegen de verzekeraar of tegen beide in te stellen, in welk geval ze in solidum gehouden zijn.³⁰ De benadeelde moet wel beschikken over een opeisbare schuldvordering tegen de verzekerde, zodat een bouwheer in principe geen rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar van de onderaannemer kan instellen omdat de onderaannemer als uitvoeringsagent in principe geniet van een quasi-immuniteit jegens de bouwheer (zie supra).³¹

²⁸ GWH 28 juni 2006, nr. 111/2006, <http://www.const-court.be/public/n/2006/2006-111n.pdf>.

²⁹ Wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen (hierna de verzekeringswet) - voorheen art. 86 Wet Landverzekeringsovereenkomsten van 25 juni 1992 - Cass. 28 juni 2010, AR 08.0169.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20100628-2 (toepassing in de tijd; onmiddellijke werking): art. 86 "*ne modifie pas substantiellement les obligations de l'assureur et n'établit pas une nouvelle règle de responsabilité; elle tend essentiellement à simplifier le règlement des litiges en octroyant à la personne lésée une action directe et un droit propre*".

³⁰ Cass. 26 november 2009, AR C.08.0377.N, concl. A. Van Ingelgem, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20091126-13 (een vonnis tot afwijzing van aansprakelijkheid van de verzekeraar kan door de verzekerde tegen de benadeelde worden tegengeworpen als hij nadien zelf door de benadeelde wordt aangesproken).

³¹ Cass. 15 februari 2019, AR C.18.0444.N.

16. VORMVEREISTE? – Een dagvaarding is niet vereist voor het instellen van een rechtstreekse vordering. Zo wordt aanvaard dat de onderaannemer zijn rechtstreekse vordering op grond van art. 1798 oud BW per aangetekend schrijven kan doen gelden.³²

Het tijdstip waarop een titularis van een rechtstreekse vordering zijn eigen recht doet gelden, is van belang omdat de rechtstreekse vordering vóór het faillissement van de tussenschakel moet worden ingesteld.

Het faillissement van bijvoorbeeld de hoofdaannemer impliceert immers dat zijn schuldvordering ten aanzien van de bouwheer onbeschikbaar wordt, zodat de onderaannemer van dan af ook geen rechtstreekse vordering tegen de bouwheer meer kan instellen.³³

Ook bij een uitvoerend derdenbeslag door een schuldeiser van een hoofdaannemer in handen van de opdrachtgever, wordt de schuldvordering van de hoofdaannemer jegens de opdrachtgever onbeschikbaar, zodat de onderaannemer geen rechtstreekse vordering in de zin van artikel 1798 oud BW meer kan instellen.³⁴

17. BEPERKING VAN TEGENWERPELIJKHEID VAN VERWEERMIDDELEN – De titularis van een rechtstreekse vordering (bijvoorbeeld onderaannemer) wordt extra beschermd doordat degene tegen wie de rechtstreekse vordering wordt ingesteld (bijvoorbeeld bouwheer), ten aanzien van hem (onderaannemer) niet alle verweermiddelen en excepties kan opwerpen, die hij (bouwheer) op grond van zijn eigen contractuele relatie tegenover zijn medecontractant (hoofdaannemer) zou kunnen invoeren. De mate van tegenwerpelijkheid van verweermiddelen verschilt echter naargelang van het soort van rechtstreekse vordering:

- Ten aanzien van een onderaannemer kan de bouwheer alleen die verweermiddelen en excepties opwerpen, die hij op het ogenblik van het instellen van de rechtstreekse vordering kon laten gelden.³⁵ Verweermiddelen en excepties van na die datum kan hij ten aanzien van de onderaannemer niet opwerpen.

Een schijnbare uitzondering is de exceptie van niet-nakoming van een verbintenis (zie supra), die bijgevolg ook na het instellen van de rechtstreekse vordering kan worden ingesteld. Volgens het Hof van Cassatie is de "enac" namelijk op de onderlinge

³² Zie o.m. Cass. 25 maart 2005, AR C.04.0126.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20050325-6. Die rechtstreekse vordering is niet aan een vormvereiste onderworpen, aldus Cass. 10 juni 2011, AR C.10.0465.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20110610-5.

³³ Cass. 23 september 2004, AR C.02.0469.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20040923-6. Zie ook m.b.t. vereffening Cass. 23 september 2004, AR C.02.424.F en C.02.425.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20040923-5; Cass. 14 juni 2007, AR C.05.0382.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20070614-1.

³⁴ Cass. 20 januari 2012, AR C.10.0135.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20120120-2 ("fait obstacle à l'introduction de l'action directe").

³⁵ Voor een toepassing waarbij een derde (borg die door de bouwheer wordt aangesproken) zich erop kan beroepen dat de bouwheer zelf schulden heeft ten aanzien van de hoofdaannemer, die te compenseren zijn met de schuldvorderingen van de onderaannemers: Cass. 27 februari 2015, AR C.14.0344.N.

afhankelijkheid van de wederzijdse verbintenissen gegrond en behoort zij aldus tot het wezen van de wederkerige overeenkomst, zodat zij vóór de wanprestatie zelf en vóór de uitoefening van de rechtstreekse vordering bestaat.³⁶

Dezelfde regeling van tegenwerpelijkheid van verweermiddelen en excepties geldt voor de rechtstreekse vordering van de lastgever tegen de onderlasthebber.

- In het geval van aansprakelijkheidsverzekeringen geldt een verschillende regeling naargelang het gaat om een verplichte dan wel om een niet-verplichte aansprakelijkheidsverzekering:
 - in geval van een niet-verplichte aansprakelijkheidsverzekering (zoals een brandverzekering of familiale verzekering) kan de verzekeraar zich ten aanzien van de benadeelde enkel beroepen op de verweermiddelen en excepties "voor zover deze hun oorzaak vinden in een feit dat het schadegeval voorafgaat" (art. 151 § 2 Verzekeringswet van 4 april 2014).³⁷
 - in geval van een verplichte aansprakelijkheidsverzekering (bijvoorbeeld burgerlijke aansprakelijkheid motorrijtuigen³⁸) gaat de bescherming van de titularis van de rechtstreekse vordering nog verder, omdat de verzekeraar zich dan zelfs niet op de verweermiddelen en excepties³⁹ kan beroepen, die hun oorzaak vinden in een feit dat zich vóór een schadegeval heeft voorgedaan. De verzekeraar kan enkel tegenwerpen dat de nietigverklaring, de opzegging, de beëindiging of de schorsing van de verzekeringsovereenkomst zich vóór het schadegeval heeft voorgedaan (art. 151 § 1 Verzekeringswet⁴⁰). Wel heeft de benadeelde het recht om de geldigheid van een opzegging, bijvoorbeeld wegens schending van de plicht tot uitvoering te goeder trouw, te betwisten.⁴¹

III. Accessoriumtheorie

³⁶ Cass. 25 maart 2005, AR C.03.0318.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20050325-4.

³⁷ Voorheen art. 87, § 2 Wet Landverzekeringsovereenkomsten. Voor een toepassing, vergelijk Cass. 23 mei 2007, AR 05.0521N (de staat van alcoholintoxicatie die de oorzaak of medeoorzaak is van het ongeval, is geen feit dat aan het schadegeval voorafgaat, zodat de verzekeraar zich niet op die exceptie kan beroepen) en Cass. 26 juni 2012, AR P.12.0074.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20120626-9, RW 2012-13, 949, noot C. IDOMON, "Dronkenschap en alcoholintoxicatie in de niet-verplichte aansprakelijkheidsverzekeringen: de oorzaak gaat uiteindelijk toch aan het gevolg vooraf" ("De staat van alcoholintoxicatie die oorzaak of medeoorzaak is van het ongeval, is een feit dat aan het schadegeval voorafgaat, waardoor de verzekeraar het hierop gebaseerde verweer aan de benadeelde kan tegenwerpen"). Voor een andere toepassing zie Cass. 18 november 2011, AR C.10.0314.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20111118-5 (opzettelijke fout is een feit dat aan het schadegeval voorafgaat).

³⁸ Zie ook voor de verplichte verzekering voor de tienjarige aansprakelijkheid van aannemers, Wet 31 mei 2017 betreffende de verplichte verzekering van de tienjarige burgerlijke aansprakelijkheid van aannemers, architecten en andere dienstverleners in de bouwsector van werken in onroerende staat en tot wijziging van de wet van 20 februari 1939 op de bescherming van de titel en van het beroep van architect (in werking op 1 juli 2018).

³⁹ Hieronder vallen niet de clausules die de draagwijdte van de overeenkomst en de dekking van het risico (zoals een vrijstelling of franchise) bepalen (Cass. 19 oktober 2001, AR C.01.0026.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20011019-11).

⁴⁰ Voorheen art. 87, § 1 Wet Landverzekeringsovereenkomsten.

⁴¹ Cass. 12 februari 2014, AR P.13.1304.F, <http://jure.juridat.just.fgov.be/JuridatSearchCombined/?lang=nl>.

18. ACCESSORIUMTHEORIE – Wanneer een goed van eigenaar verandert en een recht of een vordering met dat goed verbonden is, dan rijst de vraag of dat recht of die vordering van de rechtsvoorganger op de rechtsopvolger onder bijzondere titel overgaat. Wanneer bijvoorbeeld een goed opeenvolgend door A aan B en door B aan C wordt verkocht, kan C dan de vordering van B (de oorspronkelijke koper) tegen A (de oorspronkelijke verkoper) tot vrijwaring voor verborgen gebreken uitoefenen? Of kan C zich alleen tegen B keren, waarna B zich tegen A moet keren en moet m.a.w. de contractketting worden gevolgd?

Volgens het Hof van Cassatie kan de uiteindelijke koper, in geval van twee of meer opeenvolgende verkopen, een rechtstreekse aanspraak tot vrijwaring voor verborgen gebreken tegen de oorspronkelijke verkoper instellen. Het gaat niet om een rechtstreekse vordering in de rechtstechnische zin van het woord: de vrijwaringsvordering wordt immers als toebehoren (of accessorium) van de zaak met elke verkoopovereenkomst overgedragen,⁴² althans in de mate dat de bijzondere rechtsopvolger belang bij die vordering heeft (zie infra nr. 19). Daartoe wordt art. 1615 oud BW als wettelijke grondslag ingeroepen: de leveringsverbintenis van een verkoper strekt zich ook uit tot het toebehoren van het goed.⁴³

Soms wordt die overdracht van rechten of vorderingen ook, naar Nederlands voorbeeld, op de zgn. leer van kwalitatieve rechten gegrond, omdat die rechten en vorderingen niet persoonlijk zijn maar aan de kwaliteit of hoedanigheid van eigenaar van een zaak zijn verbonden en dus automatisch met de eigendom van de zaak overgaan.

De uiteindelijke koper van een onroerend goed kan zich op diezelfde grondslag beroepen om zelf de vordering van de verkoper tegen de architect of de aannemer op grond van de tienjarige aansprakelijkheid op grond van art. 1792 oud BW te doen gelden.⁴⁴

Vervolgens besliste het Hof van Cassatie dat, ook indien een aannemer in het kader van een aannemingsovereenkomst (versus koop) een gebrekkig goed aan zijn opdrachtgever in zijn prestatie heeft geïncorporeerd, de opdrachtgever de oorspronkelijke verkoper van het gebrekkige goed in vrijwaring kan aanspreken.⁴⁵

Volgens sommigen is er aldus sprake van een algemeen rechtsbeginsel dat waarborgrechten automatisch overgaan met de overdracht van het betrokken goed,⁴⁶ al heeft het Hof van Cassatie dit (nog) niet als zodanig bevestigd.

⁴² Zie Cass. 27 april 2007, AR C.04.0137.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20070423-1&idxc_id=213875&lang=NL, waarin het onderscheid met een rechtstreekse vordering tot uiting komt.

⁴³ Cass. 5 december 1980, *Arr. Cass.* 1980-81, 382.

⁴⁴ Cass. 15 september 1989, *TBH* 1990, 387, noot E. DIRIX.

⁴⁵ Cass. 18 mei 2006, AR C.05.0097.N, concl. adv.-gen. G. DUBRULLE, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20060518-7.

⁴⁶ In die zin bijvoorbeeld V. SAGAERT, o.c., *TPR* 2005, p. 1028, nr. 45 en p. 1076-1077, nr. 94.

Wel kan degene tegen wie de vordering wordt ingesteld, zich in de regel op de rechten en excepties beroepen, die hij tegenover zijn eigen medecontractant kon aanvoeren.⁴⁷

Het is zeer betwist of een vordering op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid wegens schade aan een goed dat na de beschadiging wordt overgedragen een kwalitatief recht is dat op de overnemer van het goed overgaat (al kan zulks wel uit de wil, bijvoorbeeld uit de prijsbepaling, voortvloeien).

Een belangrijke precisering werd aangebracht in een arrest van het Hof van Cassatie van 15 september 2011:⁴⁸

“2. Krachtens artikel 1641 Burgerlijk Wetboek is de verkoper gehouden tot vrijwaring voor de verborgen gebreken van de verkochte zaak, die deze ongeschikt maken tot het gebruik waartoe men ze bestemt, of die dit gebruik zodanig verminderen dat de koper, indien hij de gebreken gekend had, de zaak niet of slechts voor een mindere prijs zou hebben gekocht.

Krachtens artikel 1648 Burgerlijk Wetboek moet de rechtsvordering op grond van koopvernietigende gebreken door de koper worden ingesteld binnen een korte tijd, al naar de aard van de koopvernietigende gebreken en de gebruiken van de plaats waar de koop gesloten is.

3. Het recht op vrijwaring dat de eerste koper bezit tegen zijn verkoper, is een toebehoren van de zaak dat samen met de zaak wordt doorverkocht aan de opeenvolgende kopers. De omstandigheid dat de gebrekkige zaak door een aannemer is geleverd aan zijn opdrachtgever, ontslaat de opeenvolgende verkopers niet van hun vrijwaringsplicht tegenover deze eindgebruiker.

Dit houdt evenwel niet in dat de artikelen 1641 en volgende Burgerlijk Wetboek toepassing vinden in de onderlinge verhouding tussen de opdrachtgever en de aannemer of nog tussen de opdrachtgever en een onderaannemer.

4. De appelrechters stellen vast dat:

- de eerste en tweede in bindendverklaring opgeroepen partijen als aannemers een kantoorgebouw hebben opgericht te Antwerpen in opdracht van de rechtsvoorganger van de verweester, de Belgische Staat;
- de eerste en tweede in bindendverklaring opgeroepen partijen de levering en de plaatsing van de glaspanelen in onderaanneming toevertrouwen aan eiseres, die zelf de glaspanelen kocht van de derde in bindendverklaring opgeroepen partij.

5. Door vervolgens te oordelen dat de verweester als opdrachtgever de eiseres, onderaannemer van de eerste en tweede in bindendverklaring opgeroepen partijen, vermocht aan te spreken op grond van de artikelen 1641 en volgende Burgerlijk Wetboek, verantwoorden de appelrechters hun beslissing niet naar recht.”

19. AUTOMATISCHE OVERDRACHT, TENZIJ BIJ OVERDRACHT IN DE LOOP VAN EEN AANHANGIG GEDING OVER HET TOEBEHOREN – In principe gebeurt de overdracht van het toebehoren automatisch met de overdracht van het goed.

Als een goed in de loop van een geding wordt verkocht, dan gaat het toebehoren (zoals een vordering tot schadevergoeding op grond van verborgen gebreken) evenwel niet automatisch over. Daartoe zou volgens het Hof van Cassatie een uitdrukkelijk beding vereist zijn.⁴⁹

Vermits de overdracht van nauw met het goed verbonden rechten gebeurt wegens het belang van die rechten voor de koper, sluit ze niet uit dat de verkoper die rechten nog kan uitoefenen

⁴⁷ Cass. 29 februari 2008, AR C.06.0303.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20080229-3.

⁴⁸ Cass. 15 september 2011, AR C.10.0456.N, http://jure.juridat.just.fgov.be/view_decision.html?justel=N-20110915-6&idxc_id=255870&lang=NL.

⁴⁹ Cass. 5 december 1980, Arr. Cass. 1980-81, 382.

als hij nog belang heeft bij de uitoefening ervan.⁵⁰ Dit is het geval wanneer de uiteindelijke koper zijn tussenschakel heeft aangesproken en die tussenschakel op zijn beurt regres neemt op de oorspronkelijke verkoper.

20. VORM – De overdracht van het toebehoren op grond van de accessoriumleer is niet aan bijzondere vormvoorwaarden onderworpen. Zo zijn bijvoorbeeld de bijkomende voorwaarden van art. 1690 oud BW voor de tegenwerpelijkheid van een cessie van schuldvordering aan bepaalde derden (zie infra nr. **Error! Reference source not found.**) niet van toepassing.

IV. Zijdelingse vordering

21. BEGRIP – De zijdelingse vordering is een schijnbare uitzondering op de relativiteit van overeenkomsten (art. 1166 oud BW). Door de zijdelingse vordering oefent een schuldeiser (A) bij stilzitten van zijn schuldenaar (B) de rechten en vorderingen van die schuldenaar (B) tegen diens eigen schuldenaar(s) (C) uit.

Aangezien de zijdelingse vordering een verregaande inmenging in het vermogensbeheer van de schuldenaar impliceert, is zij slechts ontvankelijk indien de schuldenaar zelf – ten nadele van de rechten van zijn schuldeiser – niet ageert ("stilzitten van de schuldenaar"). Dit is niet alleen het geval als hij bedrieglijk blijft stilzitten, maar ook wanneer hij onzorgvuldig is of gewoonweg te lui is.

Verder is het niet voldoende dat de schuldenaar zijn rechten jegens zijn eigen schuldenaren niet uitoefent. Een zijdelingse vordering is slechts ontvankelijk indien het vermogen van de schuldenaar (B) niet volstaat om zijn schuldeiser (A) te voldoen; zoniet ontbreekt het vereiste belang om een vordering in te stellen (art. 17 Ger.W.).

Ten slotte is de zijdelingse vordering niet mogelijk in geval van rechten en vorderingen die uitsluitend aan de persoon verbonden zijn (bijvoorbeeld rechten die verbonden zijn aan de staat van de persoon).

22. RECHTSGEVOLG – De bescherming is minder groot dan in geval van een rechtstreekse vordering, omdat de titularis van een zijdelingse vordering (A) geen eigen recht uitoefent, maar de opbrengst van de zijdelingse vordering in het vermogen van B terechtkomt. Bijgevolg komt de titularis van de zijdelingse vordering (A) mogelijks in samenloop met andere schuldeisers van B.

⁵⁰ Cass. 20 april 2012, AR C.10.0103.F, C.10.0612.F, C.11.0205.F, http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20120420-3

Bovendien kan de verweerder (C) tegen de titularis van de zijdelingse vordering (A) alle excepties en verweermiddelen tegenwerpen, die hij tegen zijn eigen schuldeiser (B) zou kunnen opwerpen.

V. Sterkmaking

23. BEGRIP – In principe kan een persoon zich voor een derde niet geldig verbinden (art. 1119 oud BW). Een belofte voor een ander is in principe nietig (zie supra). Zelfs de belover kan niet op grond van niet-nakoming van de belofte worden aangesproken; hoogstens kan hij alleen buitencontractueel worden aansprakelijk gesteld indien de toepassingsvoorwaarden van art. 1382-1383 oud BW zijn vervuld.

De situatie is anders in geval van een sterkmaking. De sterkmaking is een belofte dat een derde een bepaalde verbintenis zal aangaan of uitvoeren (art. 1120 oud BW).

Door die belofte is de derde zelf niet op grond van de sterkmaking gebonden. De sterkmaking is derhalve slechts een onechte uitzondering op de relativiteit van overeenkomsten.

Indien de derde de verbintenis niet wil aangaan, kan wel de sterkmaker door de medecontractant worden aangesproken. Het gaat in wezen om een resultaatsverbintenis.⁵¹

§ 4. UITZONDERINGEN OP DE TEGENWERPELIJKHEID

⁵¹ Uiteraard kan een persoon ook beloven de nodige inspanningen te leveren opdat een derde zich zou verbinden, zonder het resultaat te beloven. Ook dit is een geldige verbintenis, maar dan spreekt men niet meer van een "sterkmaking" in de rechtstechnische zin van het woord.